

Munkafüzet

BIOLOGIA

SZAKKÖZÉPISKOLÁSOKNAK

9-10

b

A TERMÉSZETRŐL TIZENÉVESEKNEK

A TERMÉSZETRŐL TIZENÉVESEKNEK

BIOLOGIA

SZAKKÖZÉPISKOLÁSOKNAK

munkafüzet **9-10**

4., VÁLTOZATLAN KIADÁS

MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2015

Előszó

Ez a munkafüzet a 9–10. osztályos szakközépiskolai biológia-tankönyvhöz tartozik. Benne kérdéseket és feladatokat találsz, amelyek segítségével ellenőrizheted tudásodat. Ezek a tankönyv leckéihez kapcsolódnak, hasonló sorrendben követik egymást, ezért könnyen eligazodhatsz közöttük.

A feladatok egy része egyszerű tesztkérdés, csupán ki kell választanod a helyes megoldást a lehetőségek közül. Más feladatok összetettebbek, csoportosítanod kell a tanult fogalmakat, ki kell egészítened a hiányos mondatokat, vagy az ábrák jelöléseit. Sőt olyanokat is találsz közöttük, amelyekhez magadnak kell egyszerű rajtot készítened. Pontosan olvasd el minden esetben, hogy mit kell tenned! Dolgozz ügyesen!

Ha egy-egy feladatnál megakadsz, a tankönyvben a megegyező sorszámú leckében megtalálod a választ.

Reméljük, hogy a munkafüzet hasznos segítődd lesz a tanulásban, és szívesen fogod használni.

A Kiadó és a Szerző

I. AZ ÉLŐ ANYAG

Élő és élettelen

1. Válaszolj az alábbi kérdésekre!

a) Mivel foglalkozik a biológia tudománya?

.....

b) Mi különbözteti meg az élőlényeket az élettelen anyagoktól?

.....

2. Sorold fel az önfenntartó életjelenségeket!

a) ..... d) .....

b) ..... e) .....

c) ..... f) .....

3. Melyik életjelenség biztosítja az élővilág fennmaradását?

.....

4. Írd a táblázatba a felsorolt példák betűjeleit! Egy rubrikába több példa betűjele is bekerülhet, illetve egy példának több rubrikában is helye lehet.

a) A kukorica szárba szökése.

f) A szén-dioxid leadása a légzés során.

b) Az estike szíromleveleinek kinyílása alkonyatkor.

g) Az érett mag kiszórása a szét pattanó termésfal felkunkorodásával.

c) A fiatal szár megnyúlása.

h) A babszem csírázása.

d) A fotoszintézishez szükséges szén-dioxid-gáz felvétele.

i) A napraforgó virágzata elfordul a fény irányába.

e) A gyökér vízfelvétele.

Életjelenségek	Példák
1. anyagcsere	
2. hely- és helyzetváltoztató mozgás	
3. ingerlékenység	
4. növekedés	
5. fejlődés	
6. szaporodás	

5. Helyezd a felsorolt anyagok betűjelét a megfelelő halmazba!

- a) kagylóhéj
- b) tojás
- c) búzaszem
- d) kavics
- e) galambtoll
- f) gombaspóra
- g) a káposztalepke bábja

Élő anyagok

Élettelen anyagok

6. Határozd meg egy mondatban az autotróf anyagcsere lényegét!

.....
.....

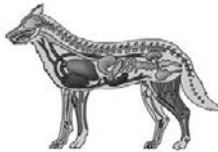
7. Határozd meg egy mondatban a heterotróf anyagcsere lényegét!

.....
.....

8. Mit gondolsz, miért nagy jelentőségűek az autotróf szervezetek az élővilág egésze szempontjából?

.....
.....

9. Rakd helyes sorrendbe a következő szerveződési szinteket, és nevezd meg őket!

....

10. Karikázd be a felsorolt kifejezések közül azokat, amelyek szervet neveznek meg!

- a) máj;   b) nyál;   c) szemfog;   d) haj;   e) köröm;   f) nyelv;   g) vese;   h) petefészek

11. Sorold fel az egyed feletti szerveződési szinteket, és írd rájuk egy-egy példát!

.....
.....
.....

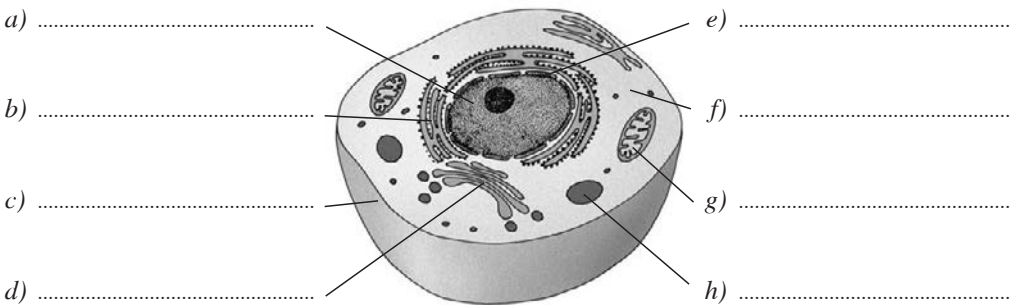
III. AZ ÁLLATOK VILÁGA

Az állatok testszerveződésének áttekintése

1. Egészítsd ki a hiányos szöveget!

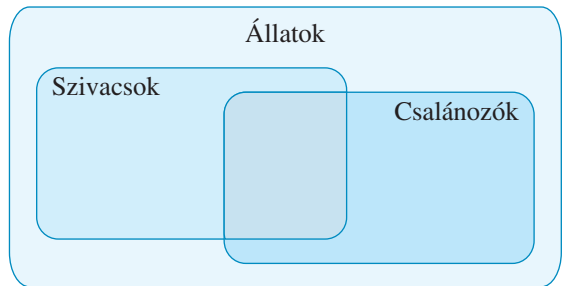
Valamennyi állat ..... sejtű szervezet. Testük legkisebb alaki és működési egysége a .....

2. Nevezd meg az ábrán az állati sejt legjellemzőbb részeit!

3. A szivacsok és a csalánozók testfelépítésének összehasonlítása. Helyezd el a tulajdonságok betűjeleit a megfelelő halmazokba aszerint, hogy melyik állatcsoportra (esetleg mindkettőre vagy egyikre sem) igazak!

- a) Testük két sejtrétegből áll.
- b) Szövetes állatok.
- c) Testüreges állatok.
- d) Közéjük tartoznak a medúzák.
- e) Sejtjeik többfélék.
- f) Testüreg nélküli állatok.
- g) Testük három sejtrétegből áll.
- h) Álszövetes állatok.

4. Állítsd fejlettségük szerinti növekvő sorrendbe az állatcsoportokat!

- ízeltlábúak; gerincesek; laposférgek; fonálférgek; gyűrűsférgek

5. Mi a legfontosabb különbség az összajú és az újszájú állatok törzsfejlődésében?

.....
.....

6. Készítsd el az állatvilág fejlődésének vázlatos törzsfáját a legfontosabb csoportok feltüntetésével!

Az állatok szövetei

1. Sorold fel az állati test szövettípusait!

- a) ..... c) .....
b) ..... d) .....

2. Milyen működései lehetnek a hámszöveteknek?

- a) ..... c) .....
b) ..... d) .....

3. Írd a megállapítások mellé a megfelelő szövettípus nevét!

Sejtközötti állománya mészben gazdag: .....

A külvilág ingereit érzékelik: .....

Tartalék tápanyagot raktároz: .....

Váladékot termel: .....

Sejtközötti állományában sok a rugalmas rost: .....

4. Hasonlítsd össze a hámszöveteket és a kötőszöveteket egymással! Milyen hasonlóság van közöttük? Miben különböznek egymástól?

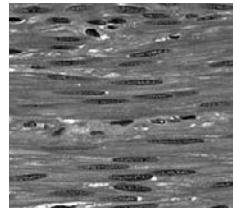
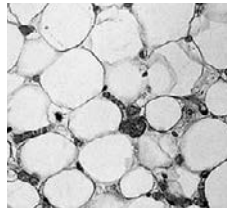
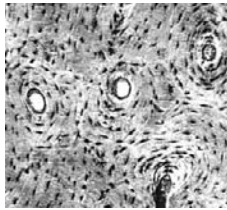
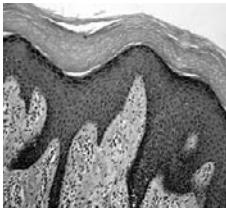
.....
.....

5. Töltsd ki az alábbi táblázatot!

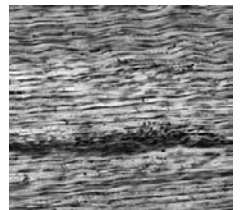
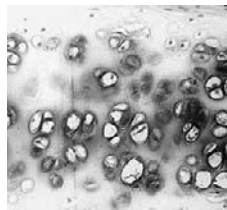
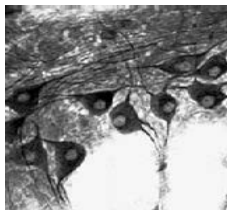
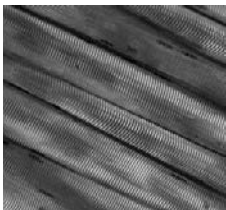
Izomszövetféleség			
Miből épül fel?			
Milyen gyorsan működik?			
Mennyire fáradékony?			
Hol található a szervezetben?			

6. Nevezd meg a képeken látható szövetek mikrofotóit, és válaszd ki a rájuk jellemző sajátosságot! (Mindegyik szövetre csak egy jellegzetesség vonatkozik.)

a) A bélső mozgását végzi. b) Védi talpunk felszínét. c) Sejtei egy központi csatorna körül koncentrikus körökben helyezkednek el. d) Az inger továbbításáért felelős. e) Rugalmas támasztószövet. f) A csontok mozgásáért felelős. g) A fókák bőrében a hőszigetelést biztosítja. h) Rostjai tömötten helyezkednek el, nem nyújtható.

A) ..... B) ..... C) ..... D) .....
 .....
 .....

E) ..... F) ..... G) ..... H) .....
 .....
 .....

7. Ismertesd az idegszövet legfontosabb jellemzőit!

.....
 .....

VII. ÖRÖKLŐDÉS

Az öröklődés alapjai

1. Sorolj fel egy állat külső és belső tulajdonságai közül néhányat!

Külső tulajdonságok: .....

Belső tulajdonságok: .....

2. Írd le a fenotípus fogalmát!

.....
.....

3. Írd le a genotípus fogalmát!

.....
.....

4. Írd a meghatározások mellé a megfelelő fogalmakat!

a) A kialakuló tulajdonságok összessége: .....

b) Az örökítőanyag megjelenő tulajdonságokért felelős része: .....

c) Két azonos génavariáns van egy sejtben: .....

d) Két eltérő génavariáns van egy sejtben: .....

5. Mi a különbség a homozigóta és a heterozigóta között, ha egy génpárt vizsgálunk?

.....
.....

6. Az alábbi ábrán négy kromoszómapárt látunk közvetlenül a sejt osztódása előtt. Az azonos géneket azonos betűkkel jelöltük, a génavariánsokat pedig nagy- és kisbetűkkel. Válaszd ki közülük a homozigóta kromoszómapárokat!

AA AA

AA aa

aa aa

AA aa

bb bb

bb bb

bb bb

bb bb

cc cc

cc cc

cc cc

cc cc

DD DD

DD DD

DD DD

DD DD

EE ee

EE EE

EE EE

EE EE

FF FF

FF FF

FF FF

FF FF

1. pár

2. pár

3. pár

4. pár

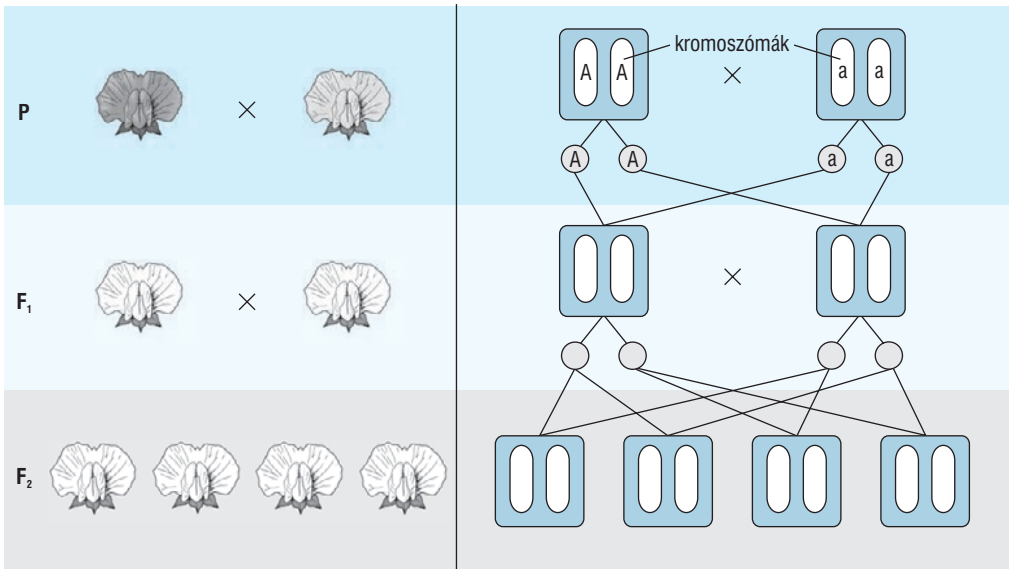
7. Hogyan jönnek létre az új géntípusok? Karikázd be a helyes megoldás betűjelét!

- a) mitózissal
 b) osztdással
 c) megkettőzéssel
 d) mutációval
 e) meiózissal

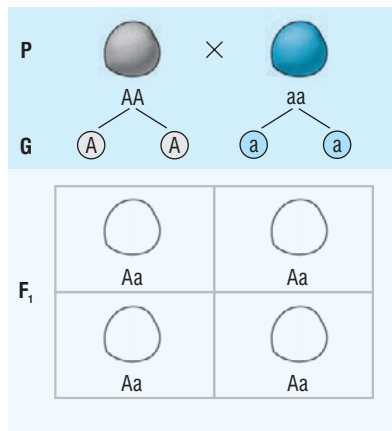
8. Írj példákat egy kialakult mutáció lehetséges okaira!

a) ..... b) ..... c) .....

9. Egészítsd ki a táblázatot a virágok színezésével és a kromoszómák alléljainak megjelölésével!
 (A: uralkodó allél, a: lappangó allél)

10. Az ábrán egy homozigóta domináns (AA) és egy homozigóta recesszív (aa) borsó keresztezését látjuk. Színezd ki az első utódnemzedék borsószemeit a megfelelő színnel!

TARTALOM

Előszó	3
I. AZ ÉLŐ ANYAG	
Az élő és élettelen	4
Az élővilág áttekintése	6
A vírusok	7
A sejtmagnélküliek (prokarióták)	9
A sejtmagvas egysejtűek	10
Összefoglalás	12
II. A NÖVÉNYEK ÉS A GOMBÁK VILÁGA	
A növények testszerveződése	14
A növények önfenntartó szervei	16
A növények önfenntartó működései I.	17
A növények önfenntartó működései II.	18
A növények szaporodása	19
A virágos növények szaporodása	21
A virágos növények egyedfejlődése	22
A növények ingerlékenysége	24
A növényvilág rendszere I.	25
A növényvilág rendszere II.	26
A gombák	27
Összefoglalás	28
III. AZ ÁLLATOK VILÁGA	
Az állatok testszerveződésének áttekintése	30
Az állatok szövetei	31
Az állatok kültakarója	33
Az állatok váza	34
Az állatok mozgása	35
Az állatok táplálkozása	36
Az állatok légzése	37
Az állatok anyagszállítása	38
Az állatok kiválasztása	40
Az állatok szaporodása és egyedfejlődése	41
Az állatok életműködéseinek szabályozása	42
Az állatok érzékszervei és kommunikációja	43
Összefoglalás	45
IV. AZ EMBER ÉLETMŰKÖDÉSEI	
A vér	47
Az anyagszállítás szervrendszere	48
A táplálkozás szervrendszere és működése	50
A légzés szervrendszere és működése	51

A kiválasztás szervrendszere és működése	53
A bőr felépítése és működése	54
Az ember mozgási szervrendszere	56
A szervezet belső védekezési rendszere	57
A hormonális szabályozás	59
Az érzékelés	60
Az idegrendszer felépítése és működése I.	62
Az idegrendszer felépítése és működése II.	63
Az idegrendszer felépítése és működése III.	64
Az ember szaporító szervrendszerének működése	65
Az ember egyedfejlődése	67
Összefoglalás	69
V. AZ ÉLETKÖZÖSSÉGEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI	
Környezet és tűrőképesség	71
Az élettelen környezeti tényezők legfontosabb jellemzői	72
Élő környezeti tényezők: a populációk kölcsönhatásai	74
Az anyag- és energiaforgalom a természetben	75
A természetes életközösségek	77
Összefoglalás	79
VI. SEJTBIOLOGIA	
A biogén elemek és a sejtet felépítő szeretlen vegyületek	81
A lipidek és a szénhidrátok	82
A fehérjék	84
A nukleotid típusú vegyületek	85
A sejtalkotók	86
Az enzimek és működésük	88
A felépítő és lebontó anyagcsere jelentősége	89
Az örökletes információ a sejtben	90
A sejtosztódás	91
Összefoglalás	93
VII. ÖRÖKLŐDÉS	
Az öröklődés alapjai	95
Az öröklődésmenetek	97
Néhány fontos emberi tulajdonság öröklődése	98
Az emberi ivar kialakulása, nemhez kapcsolt öröklődés	99
A genetikai kutatások jelentősége	100
Összefoglalás	101
VIII. AZ ÉLŐVILÁG FEJLŐDÉSE	
Az élet megjelenése	102
A mai élővilág kialakulása	103
Az evolúció menete és bizonyítékai	104
Az ember kialakulása	105
A fenntartható fejlődés biológiai kérdései	106
A testi és lelki egészség	108